

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet MYO

Adalet Programı

Yargı Örgütü Dersleri

ÜNİTE IV

*TÜRK YARGI TEŞKİLATININ GENEL GÖRÜNÜMÜ
VE BUNU OLUŞTURAN ÇEŞİTLİ YARGI KOLLARI*

***TÜRK YARGI TEŞKİLATININ
GENEL GÖRÜNÜMÜ
VE
BUNU OLUŞTURAN
ÇEŞİTLİ YARGI KOLLARI***

Yargı Sistemi-Yargı Teşkilatı

Kavramları

- Anayasa m.9 uyarınca yargı erki Türk milleti adına çeşitli tarafsız ve bağımsız mahkemelerce kullanılır. Bu Anayasa hükmü ile Türkiye’de yargı erkinin kullanılması açısından kuvvetler ayrılığı ilkesi ile yargı sistemi açısından da yargı ayrılığı esası da dolaylı biçimde kabul edilmiştir.
- Yargı sistemi en genel olarak bir ülkede yargı erkini kullanan çeşitli mahkemelerden oluşan topluluk olarak tanımlanabilir.
- Yargı teşkilatı ise bir ülkede yargı erkini yerine getiren örgüt olarak tanımlanır.
- Yargı erkini oluşturan çok sayıda mahkeme arasında bir işbölümü söz konusudur. Bu bağlamda dava konusu somut hukuki uyuşmazlıkların görüleceği farklı mahkemeler yasalar yoluyla belirlenmiş, çeşitli mahkemelerin yetki ve görev sınırları yasal olarak çizilmiştir.

Yargı Kolu Kavramı

- Bağımsız ve tarafsız mahkemelerden oluşan yargı Türkiye’de kollara ayrılmıştır.
- *Yargı kolu*, kararları aynı yüksek mahkemede temyiz edilen kendine özgü uyuşmazlıklara özgün yargılama usulleri ile bakan çeşitli mahkemelerin oluşturduğu bir düzen olarak tanımlanabilir. Bu tanımda geçen yüksek mahkeme terimi ise nihaî karar, diğer bir deyişle artık kararlarına karşı hukuki başvuru yolları bulunmayan yargısal kararları verme yetkisine sahip mahkemeleri ifade eder.
- Türkiye’deki yargı kolları bugün için Anayasamızın 146-160’ıncı maddelerinde sayılan yüksek mahkemelerden hareketle **Anayasa Yargısı (Anayasa Mahkemesi)**, **Adli Yargı (Yargıtay)**, **İdari Yargı (Danıştay)**, **Uyuşmazlık Yargısı (Uyuşmazlık Mahkemesi)** ve **Hesap Yargısı (Sayıştay)** olarak belirtilebilir.

DEVLET
Türkiye Cumhuriyeti

YASAMA YETKİSİ
Yasama Organı

Türkiye Büyük Millet Meclisi

YÜRÜTME
YETKİSİ VE GÖREVİ
Yürütme Organları

Cumhurbaşkanı

Bakanlar Kurulu
(Başbakan ve Bakanlar)
İDARE

YARGI YETKİSİ
Yargı Organları

Bağımsız
Mahkemeler

YARGI ORGANLARI

ANAYASA YARGISI

Anayasa
Mahkemesi

ADLİ YARGI

Yargıtay
Ve
adli yargı
yerleri

İDARİ YARGI

Danıştay
Ve
İdari yargı
yerleri

UYUŞMAZLIK YARGISI

Uyuşmazlık
Mahkemesi

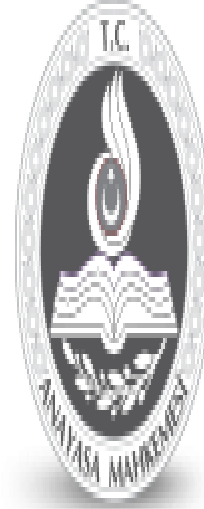
SEÇİM YARGISI

Yüksek Seçim
Kurulu
ve
seçim kurulları

HESAP YARGISI

Sayıştay

ANAYASA YARGISI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ

Anayasa Yargısı-1

- **Anayasa Yargısı:** Anayasa yargısı, hukuk sisteminin kendi içinde tutarlı bir bütün olması gereğinden hareket edilerek hukuk sistemi içindeki alt düzey kuralların (esas itibariyle kanunların!) temel norm olan anayasaya uygunluğunu (normlar hiyerarşisi) ve anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğünü (AY m. 11) sağlamak için oluşturulmuş bir yargısal denetim sistemidir. Bu denetimi gerçekleştiren yargısal merci ise Anayasa Mahkemesidir.

Anayasa Yargısı-2

- Anayasa Mahkemesi Anayasa'nın 146 ile 153. maddeleri arasında bir yüksek mahkeme olarak düzenlenmiştir.
- Türkiye'de Anayasa Mahkemesi ilk kez 1961 Anayasası ile kurulmuş olup 1982 Anayasası döneminde de varlığını sürdürmektedir.
- Mahkeme, Türkiye'de hukuk devletini gerçekleştirmek açısından çok önemli bir işlevi yerine getiren, kararları hem hukuki hem de siyasi açıdan büyük önemi haiz bir yüksek mahkemedir.

Anayasa Yargısı-3

- Anayasa Mahkemesi'ne dair 1982 anayasası hükümlerinde (madde 146-153) 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile bazı değişiklikler yapılmış, 30/3/2011 tarih ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 17. maddesinde de 680 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişikliğe gidilmiştir.

Anayasa Yargısı-4

- Anayasa Mahkemesi bugün toplam onbeş üyeden kurulu olan bir mahkeme durumundadır. Anayasa mahkemesi üyelerini TBMM ve Cumhurbaşkanı seçer.
- **Türkiye Büyük Millet Meclisi** Anayasa Mahkemesi üyelerinden üçünü seçer. TBMM; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.
- **Cumhurbaşkanı** Anayasa Mahkemesi üyelerinden onikisini seçer. Cumhurbaşkanı üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Anayasa Yargısı-5

- Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.
- Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.
- Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.
- Anayasa Mahkemesi üyeleri aslî görevleri dışında Resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

Anayasa Yargısı-6

- ***AYM üyelerinin görev süresi ve üyeliğın sona ermesi***
- Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler.
- Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez.
- Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.
- Anayasa Mahkemesi üyeliğı, bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

Anayasa Yargısı-7

• **AYMnin görev ve yetkileri**

- Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.
- Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.
- Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.
- Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.
- Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.
- Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.
- Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.
- Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.
- Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.
- Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

Anayasa Yargısı-8

- ***AYMnin çalışma ve yargılama usulü***
- Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.
- Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.
- Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.
- Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.
- Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.
- Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

Anayasa Yargısı-9

- ***İptal davası yolu ile anayasaya uygunluk denetimi***
- Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve ana muhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasi partinin bulunması halinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır.
- Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma süresi 60 gün olup hak düşürücü bir süre niteliği taşır. Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya içtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

Anayasa Yargısı-10

- ***İtiraz yolu ile anayasaya uygunluk denetimi***
- Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.
- Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.
- Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.
- Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

Anayasa Yargısı-11

- ***Anayasaya Mahkemesi Kararlarının Niteliği ve Etkisi***
- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir.
- İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.
- Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.
- Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.
- İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.
- İptal kararları geriye yürümez.
- Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

Ders sonu

**iyi
haftalar!**

